

*Орленко Н. А.,
Панченко В. Ф.,
Коротя В. В.,*

ДЕРЖАВНИЙ СОЦІАЛЬНИЙ СТАНДАРТ У СФЕРІ ОБСЛУГОВУВАННЯ ЗАКЛАДАМИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ ЯК ПІДґРУНТЯ НАДАННЯ ЯКІСНИХ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНИХ ПОСЛУГ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті досліджено підходи до формування державного соціального стандарту у сфері фізичної культури і спорту. Виявлено неврегульовані проблеми у нормативно-правовому полі, що створюють перешкоди для формування якісної системи державних соціальних стандартів і гарантій у цій сфері в системі вищої освіти. Запропоновано оновлення змісту показників якості фізкультурно-спортивних послуг конкретними вимогами.

Ключові слова: державний соціальний стандарт; заклад; фізична культура; спорт; фізкультурно-спортивні послуги; система вищої освіти.

Постановка проблеми та її актуальність. З метою встановлення основних правових, організаційних, фінансових засад функціонування системи вищої освіти, підготовки конкурентоспроможного людського капіталу, створення умови для посилення співпраці державних органів і бізнесу з вищими навчальними закладами (далі – ВНЗ) на принципах автономії ВНЗ, підготовлено та 6 вересня 2014 року введено в дію абсолютно новий за змістом Закон України «Про вищу освіту». При цьому відповідно до підпункту 6, пункту 5, статті 47, розділу XV цього Закону у шестимісячний строк з дня набрання його чинності Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) слід було привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом, а також забезпечити приведення нормативно-правових актів Міністерства освіти і науки України (далі – МОН) у відповідність із цим Законом [1]. Зазначене стало підставою для скасування основних нормативних документів керівного напрямку, за якими здійснювалась організація і проведення фізичного виховання та спортивної роботи зі студентами ВНЗ, а саме: наказу МОН від 25 травня 1998 р. № 188 «Про нормативні документи з фізичного виховання» та наказу МОН від 11 січня 2006 р. № 4 «Про затвердження Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту у вищих навчальних закладах».

Підпунктом 3 пункту 7 статті 33 розділу VI Закону України «Про вищу освіту» передбачено наявність у ВНЗ такого структурного підрозділу, як центр студентського спорту. Алгоритм утворення центрів студентського спорту у ВНЗ визначено в статті 14 розділу II Закону України «Про фізичну культуру і спорт», в якому в статті 1 розділу I передбачається, що центри студентського спорту у ВНЗ, як суб'єкти сфери фізичної культури і спорту (далі – ФКіС), матимуть статус закладів ФКіС [2].

Для реалізації державної політики у сфері вищої освіти підпунктом 2 пункту 3 статті 32 розділу VI Закону України «Про вищу освіту» встановлено, що всі ВНЗ зобов'язані мати внутрішню систему забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти. При цьому в статті 1 розділу I Закону України «Про фізичну культуру і спорт» передбачається, що під фізкультурно-спортивними послугами слід розуміти організацію та проведення суб'єктами сфери ФКіС фізкультурно-оздоровчої діяльності та/або фізкультурно-спортивної реабілітації інвалідів або підготовки спортсменів до змагань з видів спорту, визнаних в Україні. Також слід зазначити, що контроль за якістю надання фізкультурно-спортивних послуг відповідно до вимог статті 6 розділу I Закону України «Про фізичну культуру і спорт» покладається на Міністерство молоді та спорту України (далі – Мінмолодьспорт), при цьому втручання Державної інспекції навчальних закладів України в процес перевірки якості фізкультурно-спортивних послуг жодним документом не передбачено.

Шляхи фінансової підтримки у створенні перших центрів студентського спорту у ВНЗ визначені у Державній цільовій соціальній програмі розвитку фізичної культури і спорту на період

до 2020 року, затвердженій Постановою КМУ від 1 березня 2017 р. № 115, якою передбачено створення центрів студентського спорту ВНЗ у кількості в 2017 році – 5, в 2018 році – 12, в 2019 році – 19 та у 2020 році – 25 одиниць з фінансуванням в 2018 році в сумі 42 млн. 090 тис. грн., у 2019 році в сумі 63 млн. 135 тис. грн., в 2020 році в сумі 84 млн. 180 тис. грн. [3].

Показники якості надання фізкультурно-спортивних послуг вперше офіційно згадуються у наказі Мінмолодьспорту від 28 березня 2013 р. № 1 «Про затвердження Державного соціального стандарту у сфері фізичної культури і спорту», а порядок виконання соціальних норм і нормативів у сфері ФКіС визначені Законом України «Про державні соціальні стандарти та державні гарантії» [4].

Водночас Постановою Верховної Ради України від 19 жовтня 2016 року № 1695-VIII «Про забезпечення сталого розвитку сфери фізичної культури і спорту в Україні в умовах децентралізації влади» рекомендовано КМУ винести на розгляд Верховної Ради України проекти Законів України проєкт Закону України про внесення змін до Закону України «Про вищу освіту» щодо сприяння руховій активності студентів, доручити Мінмолодьспорту розробити та подати на розгляд КМУ державні соціальні нормативи у сфері ФКіС відповідно до вимог законодавства, а також доручити МОН спільно з Мінмолодьспорту протягом 2016 року визначити та схвалити стратегічні напрями модернізації системи фізичного виховання дітей та молоді у навчальних закладах [5].

З метою тимчасового впорядкування організації фізичного виховання та спорту зі студентською молоддю листом МОН від 25 вересня 2015 р. № 1/9-454 «Щодо організації фізичного виховання у вищих навчальних закладах» керівникам ВНЗ було надіслано пропозиції у вигляді рекомендацій. Однак зміст рекомендацій не містить інформації щодо якості надання фізкультурно-спортивних послуг в системі вищої освіти.

Водночас зазначені рекомендації стали підґрунтям для переходу від моделі обов'язкового фізичного виховання та участі в заняттях спортом студентської молоді в спортивних секціях в системі кредитної навчальної дисципліни «Фізичне виховання» до моделі відвідування занять руховою активністю у позанавчальний час за власним бажанням в спортивних клубах, секціях при ВНЗ, відповідно до матеріально-технічних та фінансових можливостей цих ВНЗ, а по суті студенти ВНЗ, в яких прийнято рішення припинити викладання навчальної дисципліни «Фізичне виховання» як обов'язкової дисципліни, але не припинили рухової активності в секціях, факультативах у вільний від занять час, стали споживачами фізкультурно-спортивних послуг, які надає ВНЗ.

Відсутність внормованого в правовому полі підходу до організації і проведення фізичного виховання та спортивно-масової роботи зі студентською молоддю, неврахування сучасного матеріально-технічного стану власної спортивної бази ВНЗ на фоні відсутності сталої мотивації підлітків до занять спортом створило передумови для надання цій категорії населення фізкультурно-спортивних послуг низької якості, при цьому жодним нормативно-правим документом не передбачені чіткі та науково обґрунтовані показники якості надання фізкультурно-спортивних послуг, що може призвести в майбутньому до різкого зниження рівня організації фізкультурно-оздоровчої роботи як у ВНЗ, так і у виробничих колективах, за місцем проживання, внаслідок чого буде відбуватись скорочення мережі закладів ФКіС, що надають послуги на безоплатній основі та незворотні процеси руйнування ефективних форм організації фізкультурно-оздоровчої роботи і поступова ліквідація національної системи фізичного виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі розвитку українського суспільства залишається актуальним всебічне підтримання сфери ФКіС з боку держави. Оптимальне поєднання дій усіх зацікавлених суб'єктів управління стане реальним шляхом до забезпечення людини оптимальною руховою активністю протягом усього життя, досягнення нею достатнього рівня фізичної та функціональної підготовленості, сприяння її соціальному, біологічному та психічному благополуччю, що активно вивчається багатьма вченими сучасності [6].

Протягом останнього десятиріччя окремі адміністративно-правові аспекти та технології управлінського контролю за фізичною активністю населення в європейських країнах із означеної проблеми досліджували вітчизняні фахівці В. П. Платонов, М. В. Дутчак, С. М. Калина, А. В. Магльований, С. В. Ліщук. Методи адміністративно-правового регулювання у сфері фізичної культури і спорту досліджували В. І. Мудрик, С. Б. Мальона. Організаційні умови розвитку та удосконалення фізичного виховання та спортивно-масової роботи з учнівською і студентською молоддю в своїх наукових роботах розглядали В. Г. Ареф'єв, А. Д. Дубогай, М. Д. Зубалій,

Т. Ю. Круцевич, Р. Т. Раєвський, В. П. Краснов, С. І. Присяжнюк. Проблеми навчання фізичному вихованню в закладах освіти Республіки Польщі, які в своїх роботах розглядали С. А. Вавренюк, В. Р. Пасічник, Л. П. Сергієнко, В. М. Лишевська та інші. Дослідженню державних соціальних стандартів та гарантій присвячені праці багатьох українських та зарубіжних вчених, серед яких: В. Я. Бідак, М. О. Волгін, С. О. Корецька, О. П. Крентовська, Е. М. Лібанова, О. Є. Максимчук, О. Ф. Новикова, Т. М. Ганслі, Д. В. Феоктистова та інших.

Однак проблемні питання створення чітких, дієвих і в той же час обґрунтованих показників якості надання фізкультурно-спортивних послуг як головного чинника забезпечення якості цих послуг у наукових роботах не досліджувалось.

Мета статті. Дослідити нормативно-правові акти розвитку сфери ФКіС які недостатньо повно розкривають сутність поняття якості надання фізкультурно-спортивних послуг, не відображають характерних властивостей показників якості цих послуг, а також не регламентують управлінський вплив на систему якості цих послуг.

Ситуація навколо тлумачення соціальних стандартів та гарантій у сфері ФКіС, які містять законодавчі та нормативні документи в Україні, унеможливує формування системи соціальних стандартів і нормативів у цій сфері. Нині існуючий Державний соціальний стандарт у сфері ФКіС виявився не ефективним для економічного та соціального розвитку країни, у зв'язку з чим зазначена проблематика потребує детального дослідження та наукового обґрунтування.

Викладення основного матеріалу дослідження. Під час дослідження робочою групою, утвореною наказом Мінмолодьспорту від 10 червня 2016 р. № 2320, стану справ щодо проблем розвитку фізичної культури і спорту в об'єднаних територіальних громадах в умовах децентралізації влади встановлено, що всі суб'єкти ФКіС, які діють в Україні відповідно до вимог статей 9-25 розділу II Закону України «Про фізичну культуру і спорт», мають надавати споживачам фізкультурно-спортивні послуги відповідно договорів та нести відповідальність за якість наданих послуг. В ході аналізу показників якості надання фізкультурно-спортивних послуг, визначених в наказі Мінмолодьспорту від 28 березня 2013 р. № 1 «Про затвердження Державного соціального стандарту у сфері фізичної культури і спорту», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 5 квітня 2013 р. за № 559/23091, встановлено, що ці показники якості не визначають оцінку надання таких послуг. Показники якості встановлюють лише відсоток населення, охопленого масовими спортивними заходами та фізкультурно-оздоровчими заняттями за місцем проживання і в місцях масового відпочинку, а також кількість проведених спортивних і фізкультурно-оздоровчих заходів і кількість осіб, які отримали безоплатні послуги з ФКіС. Зазначеними показниками втілені лише кількісні показники соціальних стандартів і мінімальних гарантій щодо забезпечення потреб людини в матеріальних та духовних благах, які необхідні також для формування фінансових ресурсів, що спрямовуються на їх реалізацію.

Між тим, на нашу думку зазначені показники якості надання фізкультурно-спортивних послуг не містять оціночної спрямованості, несуть в собі лише недосконалий норматив наповнюваності закладів фізичної культури і спорту, не дозволяють в правовому полі захистити справедливість та створити споживачам послуг умов для їх соціального і правового захисту у сфері ФКіС. Крім того, відсутність конкретних показників якості фізкультурно-спортивних послуг унеможливує підтримання конкурентного середовища при виробленні і наданні фізкультурно-спортивних послуг та нівелює орієнтири на сучасні міжнародні стандарти у сфері ФКіС.

Мінмолодьспорт у термін з серпня 2016 року по березень 2017 року спільно з зацікавленими установами, недержавними організаціями підготовлено три варіанти проектів Державного соціального стандарту у сфері ФКіС (далі – Державний соціальний стандарт). Так останній проект Державного соціального стандарту від 21.03.2017 на відміну від проектів Державного соціального стандарту від 11.08.2016 та від 08.11.2016 є найбільш виваженим та соціально значущим. Вперше в проекті Державного соціального стандарту від 21.03.2017 встановлюється перелік показників якості фізкультурно-спортивних послуг, що надаються закладами ФКіС, привернуто увагу на наявність професійних компетентностей у надавачів фізкультурно-спортивних послуг та запроваджується механізм оцінки повноти, якості та ефективності надання фізкультурно-спортивних послуг.

Однак зміст показників якості фізкультурно-спортивних послуг наповнено конкретними вимогами лише до забезпечення безпеки життя споживачів цих послуг та містить конкретні вимоги до надавачів фізкультурно-спортивних послуг в частині наявності в нього встановлених нормативно-правовими актами компетентностей. При цьому вимоги деяких окремих показників якості фізкультурно-спортивних послуг взагалі є нікчемними у правовому полі та не можуть бути

використані для захисту в судовому порядку прав споживачів фізкультурно-спортивних послуг, наданих як на платній так і безоплатній основах. Водночас, в рамках удосконалення системи соціальних стандартів і нормативів, механізму фінансового забезпечення надання населенню послуг відповідно до визначених КМУ напрямів реформування місцевого самоврядування й територіальної організації влади в Україні Міністерство соціальної політики України з 4 травня 2016 р. розпочато процес внесення змін до Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні гарантії» (реєстраційний номер законопроекту № 4575). Зокрема, в проекті змін до цього Закону уточняється зміст терміну «державні соціальні гарантії», а також вносяться зміни до назв та переліків соціальних стандартів і нормативів в окремих сферах їх застосування, в тому числі й обслуговування закладами культури та ФКіС і показники якості надання фізкультурно-спортивних послуг.

Варто вказати, що формування неконкретизованих показників якості фізкультурно-спортивних послуг в останньому проекті Державному соціальному стандарті від 21.03.2017 побудовано з наближенням до міжнародних стандартів управління якістю. Аналіз останнього проекту Державного соціального стандарту від 21.03.2017 в частині формування показників якості фізкультурно-спортивних послуг найбільше наближений за змістом до Системи прийнятих стандартів освіти в сфері ФКіС ISO 9001:2001 – Системи управління якістю, який детально розглядав у своїх працях О. Мозолев [7]. Однак понятійно-категоріальний апарат та система міжнародних стандартів і гарантій побудована на інших принципах. Як відмічає в своїх працях М. В. Сагайдак, в основі міжнародної системи управління якістю закладено тенденції «нового публічного менеджменту», «ринково-орієнтованої публічної адміністрації», «підприємницького урядування». Міжнародний стандарт системи управління якістю своєю головною метою передбачає впровадження стандарту в діяльність підприємств, наданні керівництву підприємств впевненості в тому, що підприємство та працівники здатні стабільно та в повному обсязі задовольняти вимоги споживачів.

Крім того, слід зазначити, що система вищої освіти в Республіці Польщі передбачає в системі кредитів обов'язкову навчальну дисципліну «Фізичне виховання» для студентів у кількості 2-х кредитів ECTS на I-II курсах навчання (120 годин). При цьому координують процес фізичного виховання в класичних університетах Польщі окремі структурні підрозділи – Студіуми фізичного виховання і спорту – SWFiS (Studium Wychowania Fizycznego i Sportu).

Між тим, дослідження Г. С. Лапушняка підтверджують, що Державні соціальні стандарти в Україні вибудовано з отождненням із нормативом. Тлумачення соціальних стандартів та гарантій, які містять законодавчі та нормативні документи в Україні, недостатньо повно розкривають сутність цих понять, не відображають їх характерних властивостей. Соціальні норми і нормативи визначено як показники необхідного споживання продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг та забезпечення освітніми, медичними, житлово-комунальними послугами та обслуговування закладами освіти, культури та фізичної культури і спорту [8].

Висновки. Враховуючи здійснений аналіз нормативно-правових актів не виникає сумнівів в необхідності подальших наукових пошуків у напрямку дослідження державних соціальних норм, стандартів і гарантій у сфері ФКіС. Для врегулювання питання якості послуг у сфері ФКіС, в тому числі в системі вищої освіти, нами внесено пропозиції щодо оновлення змісту показників якості фізкультурно-спортивних послуг конкретними вимогами:

- відповідність освіти у надавача фізкультурно-спортивних послуг вимогам кваліфікаційних характеристик професій працівників;
- наявність системи підвищення кваліфікації для працівників закладу ФКіС, що надає фізкультурно-спортивні послуги;
- відповідність стану навчально-матеріальної бази, яка застосовується для надання споживачам фізкультурно-спортивних послуг вимогам нормативній та технічній документації на даний об'єкт;
- відповідність рівня медичного забезпечення рівню (рангу) змагань (заходів) та чисельності їх учасників;
- проведення навчально-тренувальних занять, зборів, змагань (заходів) в умовах, які унеможливають травмування осіб, яким надаються фізкультурно-спортивні послуги;
- наявність затверджених навчальних програм з видів спорту для учнів, вихованців дитячо-юнацьких спортивних шкіл і інших закладів ФКіС;
- відповідність Положення (Регламенту) змагань (заходів, показових виступів, фестивалів, конкурсів тощо) вимогам діючих правил змагань та затвердженої Методики їх проведення;

- відповідність програми (етапів) змагань (заходів) Положенню (Регламенту);
- надійна та достовірна звітна інформація про проведення змагань (заходів, показових виступів, фестивалів, конкурсів тощо);
- відповідність вікових груп учасників змагань (заходів) етапам багаторічної підготовки спортсменів з виду спорту та Рекомендацій Міжнародних федерацій з виду спорту;
- відповідність категорій суддів (арбітрів) рівню (рангу) змагань (заходів, показових виступів, фестивалів, конкурсів тощо) та наявність апеляційного журі;
- наявність делегата від відповідної Федерації з виду спорту, які включені до відповідних календарних планів спортивних змагань;
- відсутність порушень, пов'язаних із допінгконтролем та порушень вимог Всесвітнього антидопінгового агентства (WADA);
- відсутність порушень, пов'язаних із допуском осіб, що виявили бажання отримувати фізкультурно-спортивні послуги, яким обмежено право медичними (лікувальними) закладами (установами, організаціями);
- дотримання єдиного порядку розслідування та ведення обліку нещасних випадків, що сталися з вихованцями, учнями, студентами, які задіяні в навчально-тренувальному процесі;
- унеможливлення перешкоджання розгляду протестів, оскаржень дій суддів (арбітрів) від учасників змагань (заходів) відповідно до вимог Положення (Регламенту) про їх проведення;
- систематичний моніторинг якісних показників спортивної підготовленості учнів, вихованців дитячо-юнацьких спортивних шкіл;
- захист інформації про особу, яка є споживачем фізкультурно-спортивних послуг;
- наявність прозорості під час зовнішнього моніторингу та/або контролю за наданням фізкультурно-спортивних послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Про вищу освіту* [Електронний ресурс] : Закон України № 1556-VII від 01.07.2014 р. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. *Про фізичну культуру і спорт* [Електронний ресурс] : Закон України № 3808-XII від 24.12.1993 р. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>.
3. *Постанова Кабінету Міністрів України від 1 березня 2017 р. № 115 «Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року»* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/115-2017-%D0%BF>.
4. *Про державні соціальні стандарти і державні соціальні гарантії* [Електронний ресурс] : Закон України № 2017-III від 05.10.2000 р. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>.
5. *Постанова Верховної Ради України від 19 жовтня 2016 року № 1695-VIII «Про забезпечення сталого розвитку сфери фізичної культури і спорту в Україні в умовах децентралізації влади»* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1695-19>.
6. *Мічуда Ю. П.* Проблеми вдосконалення механізму державного управління сферою фізичної культури і спорту в Україні // Збірник наукових праць Волинського державного університету. Т.1. – Луцьк, 2002. – С. 26-28.
7. *Мозолєв О.* Процесуальна модель управління якістю освіти в сфері фізичної культури і спорту Польщі // Збірник наукових праць «Педагогічний дискурс» : – Хмельницький, 2016. – №21. – С.98-104.
8. *Лопушняк Г. С.* Державні соціальні стандарти, гарантії та нормативи: сутнісно-проблемні аспекти // Збірник наукових праць Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана – К, 2014. – С. 491-499.

Н. А. Орленко, В. Ф. Панченко, В. В. Коротя

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ СОЦИАЛЬНЫЙ СТАНДАРТ В СФЕРЕ ОБСЛУЖИВАНИЯ ЗАВЕДЕНИЯМИ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА КАК ОСНОВА ПРЕДОСТАВЛЕНИЯ КАЧЕСТВЕННЫХ ФИЗИКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОГО УСЛУГ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Резюме. Государственный социальный стандарт в сфере обслуживания заведениями физической культуры и спорта как почвы предоставления качественных физкультурно-спортивных услуг в системе высшего образования

В статье исследованы подходы к формированию государственного социального стандарта в сфере физической культуры и спорта. Выявлено неурегулированные проблемы в нормативно-правовом поле, которые препятствовали формированию качественной системы государственных социальных стандартов в этой сфере в системе высшего образования. Предложено обновление содержания показателей качества физкультурно-спортивных услуг конкретными требованиями.

Ключевые слова: государственный социальный стандарт; заведение; физическая культура; спорт; физкультурно-спортивные услуги; система высшего образования.

N. Orlenko, V. Panchenko, V. Korotya

STATE SOCIAL STANDARD IS IN THE FIELD OF SERVICE OF PHYSICAL CULTURE AND SPORT AS SOIL OF GRANT OF QUALITY ATHLETIC-SPORTING SERVICES ESTABLISHMENTS IN SYSTEM OF HIGHER EDUCATION

Summary. In the approaches to the formation of the state social standard in the field of physical culture and sports are explored. Unsettled problems in the legal framework that prevented the formation of a qualitative system of state social standards in this sphere in the system of higher education were revealed. The updating of the content of the indicators of the quality of sports and sports services with specific requirements.

Keywords: state social standard; institution; physical culture; sports; physical culture and sports services; higher education system.